

INGLIZ VA O‘ZBEK TILIDA RANGLARNI IFODALOVCHI BIRLIKLARNING XUSUSIYATLARI

Umida Yunosova

*SamDCHTI Payariq Xorijiy Tillar Fakulteti, Maktabgacha va boshlang‘ich
ta’limda xorijiy til (ingliz tili)*

4 kurs talabasi

E-mail: umidaxonn0440@icloud.com

Annotatsiya: Ushbu maqola ingliz va o‘zbek tillarida ranglarni ifodalovchi birliklarning lingvistik xususiyatlarini o‘rganishga bag‘ishlangan. Tadqiqotda rang birliklarining tuzilishi, semantikasi, funksiyalari hamda ularning metaforik va iboraviy qo‘llanilishi tahlil qilinadi. Shuningdek, tillararo qiyosiy yondashuv asosida ranglarning madaniy va ijtimoiy xususiyatlari o‘rganiladi. Tadqiqot natijalari rang birliklarining til va tafakkurdagi muhim o‘rnini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Rang birliklari, semantika, metafora, ibora, ingliz tili, o‘zbek tili, lingvistika.

Til inson tafakkurining asosiy ifoda vositasi bo‘lib, u orqali nafaqat borliq tasvirlanadi, balki insonning ichki dunyosi, his-tuyg‘ulari va madaniy qadriyatlari ham namoyon bo‘ladi. Ranglarni ifodalovchi birliklar tilning muhim semantik qatlamini tashkil etadi. Ranglar insonning vizual idrokiga asoslangan bo‘lsa-da, ular ko‘pincha ramziy, hissiy va madaniy ma’nolarni ham o‘zida mujassam etadi. Shu sababli rang birliklari tilshunoslikda alohida o‘rganiladigan muhim obyektlardan biri hisoblanadi. Mazkur maqolada ingliz va o‘zbek tillarida ranglarni ifodalovchi birliklarning tuzilishi, semantik xususiyatlari, funksiyalari hamda ularning nutq va madaniyatdagi o‘rni qiyosiy tahlil qilinadi. Shuningdek, rang birliklarining metaforik va iboraviy qo‘llanilishi ham ko‘rib chiqiladi. Qo‘shimcha qilib aytganda, ingliz va o‘zbek tillarida ranglarni ifodalovchi birliklar tilning muhim va ko‘p qirrali elementi hisoblanadi. Ular nafaqat predmetlarning rangini ifodalaydi, balki insonning hissiy holati, madaniy qadriyatlari va ijtimoiy tajribasini ham aks ettiradi. Rang birliklarining semantik, metaforik va funksional xususiyatlarini o‘rganish tilshunoslikda muhim ahamiyatga ega.

Ranglar nafaqat vizual belgilarni, balki chuqur semantik ma’nolarni ham ifodalaydi. O‘zbek tilida oq rang poklik, halollik va yaxshilik timsoli sifatida qaralsa, qora rang ko‘pincha motam yoki salbiy holatlarni anglatadi. Ingliz tilida ham white poklikni bildirsa, black ko‘pincha qayg‘u yoki sirli holatlarni ifodalaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, ranglarni ifodalovchi birliklar

kognitiv, kommunikativ va ekspressiv jarayonlarda muhim rol o'ynaydi. Ularni qiyosiy o'rganish esa turli tillar va madaniyatlar o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlashga yordam beradi. Shu bilan birga, ayrim ranglarning ma'nolari madaniy farqlarga ega. Masalan, ingliz tilida blue rang qayg'u yoki tushkunlikni bildiradi (feeling blue), o'zbek tilida esa bu ma'no boshqa vositalar orqali ifodalanadi. Demak, ranglarning semantikasi milliy madaniyat bilan chambarchas bog'liqdir.

Rang birliklari ko'pincha ko'chma ma'noda qo'llanilib, metaforik va iboraviy ifodalarni hosil qiladi. Bu hodisa har ikki tilda ham keng tarqalgan. Masalan:

O'zbek tilida: oq yo'l, qora kunlar, oq ko'ngil

Ingliz tilida: green with envy, white lie, feel blue

Bu misollar rang birliklarining nafaqat bevosita, balki ko'chma ma'nolarda ham faol qo'llanilishini ko'rsatadi. Ranglar orqali inson his-tuyg'ulari, ijtimoiy holatlar va turli vaziyatlar ifodalanadi.

Shu tarzda rang birliklari metafora va idiomatik ifodalarda keng qo'llaniladi, bu esa ularning lingvistik va kommunikativ salohiyatini oshiradi. Ranglarni ifodalovchi birliklar nutqda bir necha funksiyalarni bajaradi. Ular:

Tavsifiy funksiya – predmet yoki hodisaning rangini ifodalaydi.

Ekspressiv funksiya – nutqqa hissiy bo'yoq beradi.

Ramziy funksiya – ma'lum tushunchalarni ramziy tarzda ifodalaydi.

Kommunikativ funksiya – muloqotni yanada samarali qiladi.

Rang birliklari adabiyotda ham keng qo'llanilib, obrazlilikni kuchaytiradi va muallifning estetik maqsadini amalga oshirishga xizmat qiladi. Ingliz va o'zbek tillarida rang birliklari ko'p jihatdan o'xshash bo'lsa-da, ularning qo'llanishida sezilarli farqlar mavjud. Bu farqlar asosan madaniy, tarixiy va ijtimoiy omillar bilan izohlanadi. Har bir til o'ziga xos rang tasnifiga va ramziy tizimiga ega.

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, ingliz va o'zbek tillarida ranglarni ifodalovchi birliklar tilning muhim va ko'p qirrali semantik qatlamini tashkil etadi. Rang birliklari nafaqat predmetlarning tashqi belgisini ifodalash bilan cheklanib qolmay, balki insonning hissiy holati, dunyoqarashi va madaniy qadriyatlarini ham aks ettiradi. Tahlillar davomida aniqlanishicha, har ikki tilda rang birliklari tuzilish jihatidan o'xshash bo'lsa-da, ularning semantik va funksional xususiyatlarida sezilarli farqlar mavjud. Ayniqsa, ranglarning ramziy va metaforik ma'nolari milliy-madaniy omillar bilan chambarchas bog'liq ekanligi kuzatildi. Masalan, ayrim ranglar bir tilda ijobiy ma'no ifodalasa, boshqa tilda salbiy yoki neytral ma'noda qo'llanilishi mumkin. Tadqiqot natijalari shuni tasdiqlaydiki, ranglarni ifodalovchi birliklar kognitiv jarayonlar bilan uzviy bog'liq bo'lib, inson tafakkurida mavjud tushunchalarni

ifodalashda muhim vosita hisoblanadi. Ular orqali inson borliqni idrok etadi, uni baholaydi va til vositasida ifodalaydi. Umuman olganda, ingliz va o'zbek tillarida rang birliklarini qiyosiy o'rganish nafaqat lingvistik bilimlarni boyitadi, balki turli madaniyatlar o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni chuqurroq anglashga yordam beradi. Ushbu tadqiqot kelgusida rang semantikasi, kognitiv tilshunoslik va madaniyatlararo kommunikatsiya yo'nalishlarida olib boriladigan ilmiy izlanishlar uchun muhim nazariy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Abdullayeva M. Ranglarning tilshunoslikdagi o'rni. Filologiya va Lingvistika. 2021. 45-60b.
2. Akhmedova N. O'zbek tilida rang terminlari: Taqqosiy tadqiqot. Lingvistik Tadqiqotlar. 2020. 25-38b.
3. Bekmurodova S. Ingliz va o'zbek rang terminlari: Taqqosiy tahlil. Markaziy Osiyo Lingvistikasi. 2022. 22-36b.
4. Davronov I. O'zbek tilida rangning lingvistik xususiyatlari. Osiyo Lingvistika Sharhlari. 2021. 55-70b.
5. Ergasheva T. O'zbek folklorida rangning roli. Folklor Tadqiqotlari. 2019. 77-90b.